

นิเวศวิทยาของเสือปลาและการอนุรักษ์เสือปลาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

Ecology of Fishing Cat (*Prionailurus viverrinus*) and Community
Participation on Its Conservation in Kui buri District, Prachuap
Khiri Khan Province, Thailand.

ศุภากกร ปทุมรัตนธาร¹, นริศ ภูมิภาคพันธ์², โสวัตตรี ณ ถลาง³
Suppakorn Patumrattanathan, Narit Phummipakpan
And Sowatee Na Thalang

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ และผลกระทบ
ระหว่างวิถีชุมชนต่อการอยู่รอดของเสือปลา และสร้างแนวทางการอนุรักษ์และ
จัดการทรัพยากรเสือปลาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในพื้นที่ตำบลดอนยาย
หนู และตำบลเขาแดง อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ร่วมกับการศึกษา
ระบบนิเวศวิทยาของเสือปลา โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก
และการสัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะจงในชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)
ในบริเวณพื้นที่ที่ศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการประเมินสภาพพื้นที่ร่วมกัน
(Participatory Assessment) ด้วยเทคนิควิธีการประเมินสภาวะแบบมีส่วนร่วม
(Participatory Rural Appraisal) และนำมาวิเคราะห์ SWOT Analysis
เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชน

¹ กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

Email: forestry_23@yahoo.com

² คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Faculty of Forestry Kasetsart University)

³ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Faculty of Forestry Kasetsart University)

ผลการศึกษาทางนิเวศวิทยาด้วยการเก็บข้อมูลโดยใช้กรงดักและกล้องดักถ่ายภาพ พบว่าด้านทิศใต้ของอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด บริเวณนาข้าวและบ่อกึ่งในตำบลเขาแดงและตำบลตอนยายหนู อำเภออุบลบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื้อที่ประมาณ 11.82 ตารางกิโลเมตร มีเสือปลาอยู่อาศัยใกล้หมู่บ้านมานาน พบประชากรของเสือปลาไม่น้อยกว่า 28 ตัว โดยพบว่าเสือปลาเพศผู้มีน้ำหนัก 9.5 – 13 กิโลกรัม มีอาณาเขตถิ่นอยู่อาศัย 1.56 – 2.28 ตารางกิโลเมตร ในขณะที่เสือปลาเพศเมียมีน้ำหนัก 5.3 – 9.4 กิโลกรัม มีอาณาเขตถิ่นอยู่อาศัย 0.14 – 1.74 ตารางกิโลเมตร และจากการวิเคราะห์มูลเสือปลาในพื้นที่พบว่า เสือปลากินอาหารในกลุ่ม ปลา 24.9% นก 27.8% หนู 36.7% และ 10.6 เป็นสัตว์อื่น เช่น งู กบ หอย และปู ประกอบกับบางครั้งเสือปลาถูกยิงตายเนื่องจากเข้าก่อกินหรือรบกวนสัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน เช่น ไก่ เป็ด และปลาในบ่อปลาของชาวบ้าน ซึ่งทำให้เป็นปัญหาต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน และนำไปสู่การขับไล่ และการฆ่าเสือปลา นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวยังมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อการเกษตร และนาทุ่ง รวมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งผลกระทบต่อประชากรของเสือปลา และการสูญเสียถิ่นอาศัยโดยตรง ทำให้ประชากรเสือปลามีแนวโน้มลดลงจนอาจใกล้สูญพันธุ์ได้

จากการศึกษาข้อมูลส่วนชุมชนพบว่า การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของเสือปลาต่อประชาชน การรณรงค์สร้างจิตสำนึก การจัดหลักสูตร การสอนสร้างเครือข่าย การตั้งกองทุนชดเชย และการจัดการพื้นที่ จึงเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และจัดการเสือปลา โดยต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่อย่างจริงจัง และการสนับสนุนจากภาครัฐ บนพื้นฐานของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่

คำสำคัญ: เสือปลา นิเวศวิทยา การอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วม

Abstract

The objective of this study, to find the relationship and effect between community livelihood and Fishing Cat survival. Together with conservation guideline and community participation management in Don Yai Nu and Khao Dang sub-district, Kui buri District, Prachuap Khiri Khan Province. Combine with Fishing Cat Ecology Study, the data collection system on in-depth interview and intensive group interview to community stakeholder. The participatory assessment evaluation in the study area had done with participatory rural appraisal techniques for SWOT analysis for community participatory conservation.

The result of ecology study using live-bait protecting carnivore case and camera trap which had done at southern of Khao Sam Roy Yod National Park where are rice field and shrimp pond. There were more that 28 cats in 11.82 Sq.Km. The male fishing cat weigh 9.5 – 13 Kg. in their home rengen 1.56 – 2.28 Sq.Km. and female weigh 5.3 – 9.4 Kg. in 0.14 – 1.74 Sq.Km. From the fishing cat dung analysis found that, their staple foods are rodents 36.7%, bird 27.8%, fish 24.9%, and small-sized other animal 10.6%. Unfortunately, some cats were killed because they do kill chickens, ducks, and fish in their pond, which bring about conflict problem for community livelihood and drive out or kill. Besides, there home range had developing plan for shrimp farm and tourism. Therefore, the populations are no better condition until nearly extinct.

From the data of community study found that, the need of knowledge and understanding on benefit of fishing cat, conscious campaign, education course network management, compensated fund, and land-use management are guideline for conservation and management which need the community participation and government support, base on economic, social, and culture in the study areas.

Key Words: Fishing Cat, Ecology, Community Participation.

บทนำ

ปัญหาการล่าสัตว์ป่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนานในวงการอนุรักษ์โลก การอนุรักษ์สัตว์ป่านั้นทำได้ยากและประสบอุปสรรคหลากหลายที่ประกอบด้วยปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดัน ปัจจุบันพบว่าปัจจัยหลักที่คุกคามความอยู่รอดของสัตว์ป่าเฉพาะถิ่นในพื้นที่ที่มีปัญหาด้านถิ่นอาศัย สัตว์เฉพาะถิ่นที่มีประชากรขนาดเล็ก และถูกตัดขาดจากประชากรกลุ่มอื่นจะยังมีความอ่อนแอและมีความเสี่ยงต่อการลดขนาดของประชากรลงอีก และการขยายพันธุ์จะเป็นในลักษณะที่เป็นคอขวด (Suzan and Ceballos, 2005) ยังมีจำนวนประชากรน้อยก็ยิ่ง จะมีความเสี่ยงในการสูญพันธุ์สูงมาก เนื่องจากจำนวนประชากรน้อยทำให้ทางเลือกที่จะดำรงชีพหรือจำนวนพันธุกรรมที่ถ่ายทอดในธรรมชาติจะมีน้อย (Genetic drift) ซึ่งมักเกิดกับชนิดพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรน้อย หรือเรียกว่าสูญเสียมวลความหลากหลายทางพันธุกรรม (Kleiman, 1989) สัตว์ผู้ล่าเหล่านี้บางชนิด เช่น เสือปลา มีความต้องการถิ่นอาศัยจำเพาะ เนื่องจากพฤติกรรมในการหากิน และในพื้นที่ดังกล่าวก็มักจะมียังมีสัตว์ผู้ล่าขนาดเล็กชนิดอื่นๆ เมื่อสูญเสียมวลความหลากหลายทางพันธุกรรมแล้ว สัตว์ผู้ล่าขนาดเล็กเหล่านี้จะมีการปรับตัวให้อยู่รอดในสิ่งแวดล้อมที่ถูกเปลี่ยน นอกจากการ

ปรับตัวเองให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม เพื่อความอยู่รอดของพวกมัน พวกมันยังต้องเรียนรู้การที่จะมีชีวิตรอดอยู่ได้ในธรรมชาติ โดยเฉพาะอันตรายจากมนุษย์และสัตว์เลี้ยง (IUCN Council, 1995) ปัจจุบันสัตว์ผู้ล่าทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่จำนวน 122 ชนิดถูกจัดอยู่ในสถานะถูกคุกคามในบัญชีแดงของสหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ ในรายชื่อนี้รวมถึงสัตว์ผู้ล่าขนาดเล็ก เช่น เสือปลา และแมวดาว (IUCN, 2004) ด้วย

การสร้างการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่ อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นอีกหนึ่งรูปแบบในการอนุรักษ์เสือปลาโดยการสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนที่เดิมเคยเป็นผู้ล่าเสือปลา บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ และผลกระทบระหว่างวิถีชุมชนต่อการอยู่รอดของเสือปลา และสร้างแนวทางการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรเสือปลาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในพื้นที่ตำบลดอนยายหนู และตำบลเขาแดง อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ร่วมกับการศึกษาระบบนิเวศวิทยาของเสือปลา ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะจงในชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในบริเวณพื้นที่ที่ศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการประเมินสภาพพื้นที่ร่วมกัน (Participatory Assessment) ด้วยเทคนิควิธีการประเมินสภาวะแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal) และนำมาวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์

การป้องกันและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติจำเป็นจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในท้องถิ่น พอสรุปได้ว่าชุมชน/ประชาชน มีการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีการเรียนรู้ ทักษะ และความเชื่อจากวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ดั้งเดิม เช่น การทำนาข้าว ประมงพื้นบ้าน มาสู่การยอมรับความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรเอกชน มีการแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นระหว่างชุมชน/ประชาชน/องค์กรท้องถิ่น โดยอาศัยสื่อการถ่ายทอดหลายรูปแบบ เช่น ป้ายโฆษณา แผ่นพับ หรือการประชุมสัมมนา มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น มีการพัฒนาผู้นำชุมชนและยอมรับในตัวผู้นำที่ประชาชนเลือกมากขึ้น ประการสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการป้องกันรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยมีการร่วมในการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การปรับปรุง และร่วมในการติดตามประเมินผล ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลง โดยเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ ความรู้ความชำนาญ มุ่งเน้นการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติน้อยที่สุด

หลักการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources conservation) หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยวิธีการฉลาดเหมาะสม โดยใช้ให้เกิดประโยชน์และเกิดคุณค่ามากที่สุด รวมทั้งการปรับปรุงของเสียให้นำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด (ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง, 2523) แนวทางการอนุรักษ์ประกอบด้วย 1. การใช้อย่างยั่งยืน 2. การกักเก็บ 3. การรักษาซ่อมแซม 4. การฟื้นฟู และ 5. การป้องกัน

การอนุรักษ์สัตว์ป่าชนิดใดชนิดหนึ่งมีความจำเป็นจะต้องรู้ถึงสถานภาพ (Status) และชีววิทยา (Biology) ของประชากรในธรรมชาติ เพื่อที่จะหา Species Critical Habitat ที่จำเป็นสำหรับชนิดพันธุ์นั้นๆ ลักษณะถิ่นอาศัยที่ใช้ (Habitat Preferences) ความผันแปรของความสัมพันธ์ภายในประชากร (Intraspecific Variation) และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพนิเวศวิทยาเฉพาะแห่ง พฤติกรรมทางสังคม (Social Behaviour) องค์ประกอบของฝูง (Group Composition) ขนาดถิ่นอาศัย (Home Range Size) ความต้องการแหล่งกำบังหลบภัยและอาหาร (Shelter and Food Requirement)

พฤติกรรมการหาอาหารและการกินอาหาร (Foraging and Feeding Behaviour) สัตว์ผู้ล่า (Predator) และโรค (Diseases) (IUCN Council, 1995)

การคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นรายชนิดอนุรักษ์สัตว์ป่าไว้ไม่ได้ การป้องกันรักษาเฉพาะถิ่นที่อยู่ของสัตว์ป่าก็อนุรักษ์สัตว์ป่าไว้ไม่ได้ เพราะการสูญเสียชีวิตสัตว์ป่าส่วนใหญ่เกิดจากคน คนจึงเป็นปัจจัยสำคัญและหากให้การศึกษา มีความรู้ความเข้าใจสามารถจัดการสัตว์ป่าได้ในระดับที่เหมาะสมก็จะได้ประโยชน์ เพราะสัตว์ป่าจะสามารถสืบพันธุ์ทดแทนกันได้ แต่หากควบคุมไม่ได้ก็จะทำให้สัตว์สัตว์ป่าสูญพันธุ์ไป การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จึงควรคำนึงถึง

1. ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับระบบนิเวศ ที่อาจช่วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืนในภาวะสมดุลปกติ แต่ความจำเป็นทางเศรษฐกิจและการที่ไม่สามารถจะเข้าถึงทรัพยากรได้ อาจทำให้ชุมชนท้องถิ่นต้องทำสิ่งที่ไม่ยั่งยืน เช่น พฤติกรรมของชุมชนที่มีการใช้ทรัพยากรที่มากขึ้นไม่ยั่งยืน การขยายพื้นที่การเกษตรรุกเข้าไปในพื้นที่ป่าทำให้พื้นที่ป่าลดลง เป็นต้น

2. การส่งเสริมให้มีการจัดการอย่างยั่งยืนคงไม่ประสบความสำเร็จ หากขาดการคำนึงถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นและการไม่ให้ชุมชนได้มีส่วนในการวางแผน การจัดการ ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

3. การศึกษาและการปลูกจิตสำนึกของชุมชนท้องถิ่นและผู้ใช้ทรัพยากรเป็นหัวใจสำคัญในการขจัดกิจกรรมที่ไม่สร้างความยั่งยืน

4. การวิจัยเพื่อแสวงหาความรู้สำหรับสนับสนุนการจัดการอย่างยั่งยืน

5. การเปลี่ยนแปลงด้านสถาบันและกฎระเบียบ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้อำนาจการตัดสินใจอย่างยั่งยืนเริ่มต้นได้ และเป็นการลดความซ้ำซ้อนในการทำงานของหน่วยงานรัฐบาล การปรับโครงสร้างการจัดการเดิมที่มีส่วนสร้างความไม่ยั่งยืน เช่น ระบบการให้สัมปทานจับปลาในแหล่งน้ำ

หลักการมีส่วนร่วม

การป้องกันและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จำเป็นจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในท้องถิ่น ชุมชน/ประชาชน มีการเปลี่ยนแปลงด้านวิธีการเรียนรู้ ทักษะคิด และความเชื่อจากวัฒนธรรมจารีตประเพณี ดั้งเดิม เช่น การทำนาข้าว ประมงพื้นบ้าน มาสู่การยอมรับความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรเอกชน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชน/ประชาชน/องค์กรท้องถิ่น โดยอาศัยสื่อการถ่ายทอดหลายรูปแบบ เช่น ป้ายโฆษณา แผ่นพับ หรือการประชุมสัมมนา มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น มีการพัฒนาผู้นำชุมชนและการยอมรับในตัวผู้นำที่ประชาชนเลือกมากขึ้น ประการสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการป้องกันรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีการร่วมในการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การปรับปรุง และร่วมในการติดตามประเมินผล ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลง โดยเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญ มุ่งเน้นการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ น้อยที่สุด การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การ

พิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

โดยปกติการดำเนินโครงการต่างๆ จำเป็นต้องมีการพิจารณาถึงผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อโครงการ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการได้รับการยอมรับ เข้าใจ และสนับสนุนโดยชุมชนในท้องถิ่น (Wikibooks,2006) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างเด่นชัด คือ อายุ เพศ รองลงมา ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม ท้ายที่สุดคือ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล (ประยูร ศรีประสารณ์, 2542)

สภาพพื้นที่ศึกษาในอำเภออุบลบุรี

พื้นที่อำเภออุบลบุรีเดิมมีการเปลี่ยนพื้นที่การเกษตร และปศุสัตว์ให้เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวและบ่อกัก เพื่อการเพิ่มรายได้ของประชาชน พบเสียปลากระจายอยู่รอบพื้นที่เกษตรใกล้ชุมชน คือ

ตำบลตอนยายหนู ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ห่างจากอำเภออุบลบุรีประมาณ 15 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 45 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 20,630 ไร่

ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านดอนยายหนู หมู่ที่ 2 บ้านดอนมะขาม หมู่ที่ 3 บ้านหนองจอก และหมู่ที่ 4 บ้านบ่อกุ่ม มีประชากรทั้งสิ้น 3,056 คน เป็นชาย 1,472 คน หญิง 1,584 คน 788 ครัวเรือน มีโรงเรียนระดับประถม 3 แห่ง มัธยม 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง ลักษณะโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำ ชั่งตลอดปี ประชาชนมีอาชีพ เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา เลี้ยงวัว ปลูกข้าว และปลูก มะพร้าว รายได้เฉลี่ย 38,957 บาท/ปี

ตำบลเขาแดง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ห่างจากอำเภออุบลูบุรีประมาณ 21 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 51 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 24,953 ไร่ ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านคิ่งโดนด หมู่ที่ 2 บ้านเขาแดง หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งน้อย มีประชากรทั้งสิ้น 2,161 คน เป็นชาย 1,053 คน หญิง 1,103 คน 530 ครัวเรือน มีโรงเรียนระดับประถม 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง ลักษณะโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ลุ่มตติริมทะเล มีน้ำชั่งตลอดปี ประชาชนมีอาชีพ เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา เลี้ยงวัว ปลูกข้าว และปลูกมะพร้าว รายได้เฉลี่ย 39,450 บาท/ปี

ชีววิทยาเสือปลา

เสือปลาหรือ เสือผ้า เดิมมีชื่อสัตวศาสตร์ว่า *Felis viverrina* แต่มีการอธิบายใน Proceedings of Zoological of London ว่าควรใช้ชื่อสกุล *Prionailurus* และเปลี่ยนชื่อชนิดจาก *Viverrina* เป็น *Viverrinus* (Guggisberg, 1975) มีสถานะภาพ (Status) เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง (ลำดับที่ 138 ตามกฎกระทรวงฯ แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช, 2535) เสือปลาชอบอยู่โดดเดี่ยวและอยู่กระจายเป็นกลุ่มๆตั้งแต่ ตอนใต้ของอินเดีย ศรีลังกา และมาทางด้านตะวันตกจากเนปาล พม่า ไทยและอินโดไชน่านอกจากนี้ยังพบที่เกาะสุมาตราและเกาะชวา (Lekagul and McNeely, 1988) (Anonymous, 1995) จากรายงานศึกษาวิจัยพบการกระจายพันธุ์ของเสือปลาใน West Bengal เสือปลาสามารถอาศัยในพื้นที่ตั้งแต่ที่ราบลุ่มจนถึงระดับ

ความสูง 5,000 ฟุตจากระดับน้ำทะเล (Bhattacharyya, 1992) หรือประมาณ 1,525 เมตรจากระดับน้ำทะเล ในแถบพื้นที่ชุ่มน้ำติดเทือกเขาหิมาลัย (Prater, 1971) ในประเทศไทยการศึกษาความหลากหลายชนิดและการแพร่กระจายของสัตว์กินเนื้อ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง ไม่พบร่องรอยของเสือปลา แต่เคยมีรายงานว่าเคยมีเสือปลาในพื้นที่ (Kanchanasaka, 2001) ในประเทศมาเลเซีย มีข้อมูลเกี่ยวกับเสือปลาน้อยมาก(Bree *et.al.*, 1992)

จากการประชุม Clouded Leopard and Small Felid Summit 2009 ระหว่างวันที่ 28-30 มกราคม 2552 ณ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีการยืนยันจากผู้เข้าร่วมประชุม ว่าพบเสือปลาในประเทศไทยที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ อุทยานแห่งชาติเขาสมร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในประเทศเวียดนามพบทาง ตอนใต้ของประเทศ (คาดว่าน่าจะพบในแถบตะวันตกของประเทศ) และในประเทศมาเลเซียพบที่อุทยานแห่งชาติ Taman Negara ตอนกลางและตอนใต้ของประเทศลาว และในตอนเหนือ ตอนกลาง และตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศประเทศกัมพูชา (Whitemedia, 2009)

ภาพที่ 1 แสดงรูปเสือปลา
ที่มา: วิถีพีเดีย.htm (2010)

เสือปลามีลักษณะคล้ายแมวตัว แต่มีขนาดใหญ่กว่า ขาสั้น หูสั้น ลำตัวมีแต้มดำ ขนแก้มและรอบจมูกสีขาว-เทา (ภาพที่ 1) หางยาวน้อยกว่า 50% ของความยาวลำตัว (Lekagul and McNeely, 1988) หรือประมาณ 1/3 หรือ 1/4 ของความยาวลำตัว (Guggisberg, 1975) ลักษณะภายนอกหลายอย่างคล้ายชะมด จึงมีชื่อชนิดว่า *Viverrine* ซึ่งแปลว่า “คล้ายชะมด” หัวโต และกว้าง ปากค่อนข้างยาว เสือปลาอาศัยอยู่ในป่าละเมาะหรือพุ่มไม้เล็กใกล้น้ำ (Lekagul and McNeely, 1988) หนองน้ำที่มีพืชน้ำจำพวกกก หรือตามริมทะเล ป่าชายเลน (Guggisberg, 1975) และลุ่มแม่น้ำทั่วไป แต่ก็พบได้ในป่าดิบ และป่าแล้งเขตร้อนได้เช่นกัน พบได้ถึงระดับสูง 1,525 เมตรที่เทือกเขาหิมาลัย ในอินเดีย (Bhattacharyya, 1992)

เสือปลาจะกินอาหารจำพวก ปลา ปู หอย หนู นก และสัตว์ขนาดเล็ก (Lekagul and McNeely, 1988) โดยจะนั่งนิ่งตามริมน้ำเพื่อใช้เท้าหน้าตวัดปลาขึ้นมากินและบางครั้งก็ดำน้ำจับปลา นอกจากนี้ยังกินอาหารจำพวก กบ งู หอยทาก และซากสัตว์ (Alderton, 1998) บางครั้งพบว่า เสือปลากินสัตว์เลื้อยคลานด้วยขนาดเล็ก เช่น ลูกกวาด ลูกหมูป่า และชะมดเขียด หรือสัตว์เลื้อยของชาวบ้าน เช่น ลูกวัว ลูกแพะ เป็ด ไก่ และสุนัข (Verdantplanet, 2008) ใน West Bengal พบว่าประมาณ 50% ของเหยื่อที่เสือปลาฆ่ามักจะเป็นไก่ที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ (เมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์เลื้อยอื่นๆ) (Bhattacharyya, 1992) นอกจากนี้มีงานวิจัยของประเทศอินเดียใน Keoladeo National Park, Bharatpur, Rajasthan. พบว่าเสือปลากินอาหารจำพวกปลาประมาณ 76 ตัวอย่าง นกประมาณ 27 ตัวอย่าง หนูประมาณ 21 ตัวอย่าง แมลงประมาณ 13 ตัวอย่าง และหูกประมาณ 9 ตัวอย่าง และอื่นๆประมาณ 7 ตัวอย่าง จาก 153 ตัวอย่าง (Haque and Vijayan, 1993) โดยมากจะกินปลาเป็นหลัก (Bhattacharyya, 1989)

ภัยคุกคามต่อเสือปลาที่ร้ายแรงที่สุดคือการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัย พื้นที่ชุ่มน้ำ พบว่าในเอเชียมีพื้นที่ชุ่มน้ำประมาณ 700 แห่ง และกว่า 50% ถูก

รบกวนจากมนุษย์และกำลังเสื่อมโทรม โดยการแผ้วถางเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและขยายพื้นที่การเกษตร การทำเกษตรเคมีทำให้แหล่งน้ำเป็นพิษ เสือปลาบางส่วนตายจากยาฆ่าแมลงและยาเบื่อ บางส่วนถูกฆ่าเนื่องจากไปฆ่าสัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน (Verdantplanet, 2008) การศึกษาเสือปลาใน Howrah District รัฐเบงกอลตะวันตก (West Bengal) ประเทศอินเดียพบว่าเสือปลาล่า แพะ ไก่ และเป็ด ของประชาชน ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน (Bhattacharyya, 1988 and 1989) นอกจากนี้ การระบายน้ำเสีย มลภาวะ การจับสัตว์น้ำมากเกินไป เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อประชากรเสือปลาเช่นกัน (Alderton, 1998) การศึกษาสัตว์ในวงศ์เสือและแมวในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว จังหวัดชัยภูมิพบว่า การล่าสัตว์ และเก็บหาของป่า ก็เป็นปัจจัยคุกคามอีกอย่างหนึ่ง (Grassman *et al*, 2005)

ปัญหาเสือปลากับชุมชน

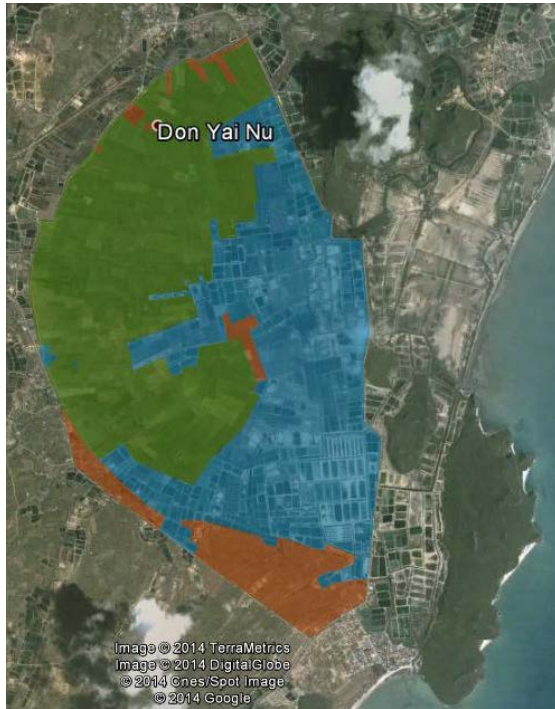
ในอดีตเคยมีการพบเสือปลาในที่ลุ่มภาคกลาง แม้แต่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล แต่ปัจจุบันไม่มีการพบเสือปลาในเขตพื้นที่ดังกล่าวอีกเลย เนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชนเมือง ทำให้พื้นที่อยู่อาศัยของเสือปลาลดลง นอกจากการขาดแหล่งอาศัยและหาอาหารแล้ว การเพิ่มของประชากร โรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดมลภาวะ น้ำเสีย ปลาตายตามแหล่งน้ำต่างๆ การล่าสัตว์ป่าอย่างผิดกฎหมายทำให้เสือปลาหายไปจากพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ไม่เคยมีการศึกษาวิจัย หรือเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสัตว์ประเภทนี้อย่างจริงจัง ทำให้นักวิชาการมีข้อมูลรายละเอียดในการนำมาศึกษาวิจัยน้อยมาก อาจเพราะสัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์ประจำท้องถิ่น เคยมีอยู่จำนวนมาก ทำให้มองข้ามไป (Whitemedia, 2009)

การสำรวจเบื้องต้นในเขตอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในปี พ.ศ. 2552 ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณตำบลเขาแดงและตำบลดอนยายหนู ทางด้านใต้ของอุทยานแห่งชาติสามร้อยยอด พบว่าที่ผ่านมา

เสือปลาอยู่อาศัยใกล้หมู่บ้านมานาน มีชาวบ้านบางคนจับเสือปลาขาย ทั้งเพื่อเป็นอาหารและเป็นสัตว์เลี้ยง ในปัจจุบันยังพบว่ามีการซื้อขายเสือปลาหลงเหลืออยู่ในระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ป่าเลน และพื้นที่ใกล้เคียงของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งอาจเป็นประชากรกลุ่มสุดท้ายของเสือปลา ในขณะที่การพัฒนาด้านการเกษตรเพื่อทำสวนปาล์ม นาข้าว นาทุ้ง และสังคมเมืองยังมีอัตราขยายตัวอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประชากรของเสือปลา การสูญเสียถิ่นอาศัย เสือปลาเป็นสัตว์ที่หากินในเวลากลางวัน อาหารส่วนใหญ่จะเป็น ปลา นก กบ เขียด และสัตว์เลื้อยลูกด้วยนมขนาดเล็ก เช่น หนู พังพอน กระรอก ในฤดูแล้งปริมาณอาหารของเสือปลาลดลง ทำให้เสือปลาเข้ารกกวานสัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน เช่น ไก่ เป็ด และปลาในบ่อปลา นอกจากนี้ชาวบ้านบางกลุ่มเข้าใจผิดว่าเสือปลาเป็นสัตว์ที่เป็นอันตรายต่อตนเองและบุตรหลาน เพราะชื่อ “เสือปลา” ทำให้เสือปลาบางตัวถูกยิงตาย โดยเฉพาะตัวผู้โตเต็มวัย ที่มีอาณาเขตหากินไกล ไม่ค่อยยกเว้นคน ประชากรเสือปลาจึงมีแนวโน้มลดลงจนอาจใกล้สูญพันธุ์ได้

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า เสือปลาอาศัยอยู่ใกล้ชุมชน เนื่องจากถิ่นที่อยู่อาศัยของเสือปลาจะเป็นบริเวณที่ลุ่ม ชุ่มน้ำ ที่มีแหล่งอาหารของเสือปลา แต่ถูกรอบครองโดยชุมชน จึงทำให้เสือปลาต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ซึ่งหากปรับตัวไม่ได้ก็จะสูญพันธุ์ไปในอนาคต

พื้นที่ทำการศึกษานิวเคลียร์ทั้งสิ้น 11.82 ตารางกิโลเมตร

- 1. พื้นที่อยู่อาศัยของประชาชนและสวนมะพร้าว 1.27 ตารางกิโลเมตร
- 2. พื้นที่นาทุ่ง 5.19 ตารางกิโลเมตร
- 3. พื้นที่นาข้าว 5.35 ตารางกิโลเมตร

ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่ศึกษา

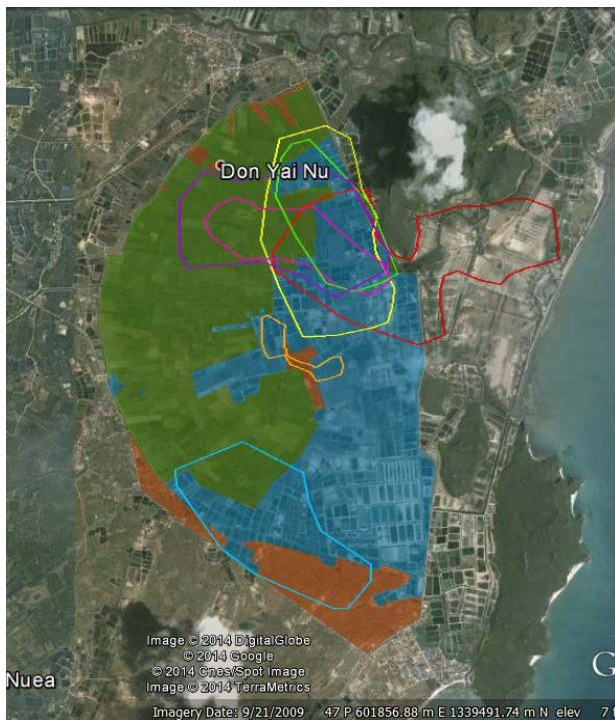
เสื่อปลาในพื้นที่ศึกษาตำบลดอนยายหนู และตำบลเขาแดง อำเภอกุยบุรี มีเนื้อที่ 11.82 ตารางกิโลเมตร (ภาพที่ 2) อาศัยอยู่ตามบริเวณนาข้าว นาทุ่ง สวนมะพร้าว และที่รกร้าง วางเปล่า เช่น ดงธูปฤาษี หรือนาทุ่งร้าง โดยจะนอนพักผ่อนในตอนกลางวัน (ซึ่งเป็นห้วงเวลาดำเนินกิจกรรมของชุมชนและสัตว์เลี้ยง) ตามกอพุ่มไม้ เช่น พุ่มหนามพง ซึ่งเป็นชนิดไม้ที่มีหนามแหลมรอบกึ่งได้

ใบ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางหนาม 1-3 มิลลิเมตร ยาว 2-4 เซนติเมตร หักง่าย หากตำเข้าผิวหนังหรือกล้ำเนื้อ ส่วนปลายหนามจะหัก ทำให้ปวด และอักเสบ เสื่อปลาจะคอยพลบค่ำจึงออกหากินตลอดทั้งคืน

การตั้งกล้องดักถ่ายภาพทั่วบริเวณพื้นที่ศึกษา เพื่อตรวจสอบเส้นทางเดินและพื้นที่หากิน โดยเมื่อพบว่าเสื่อปลาหากินบริเวณใด ก็จะตั้งกรงดักเสื่อปลา ขนาด กว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 120 เซนติเมตร และสูง 50 เซนติเมตร ภายในกรงดักจะใช้เหยื่อมีชีวิต เช่น ไก่ หรือ กระจ่าง ขังไว้ในกรงเล็กทำยกรงดัก และแขวนขึ้นไก่อ่ หรือ ปลาสด ไว้ที่กลอนสลักประตู เมื่อเสื่อปลาเข้าโจมตีเหยื่อหรือกินขึ้นไก่อ่ สลักจะทำให้ประตูกรงดักปิด ทำให้เสื่อถูกกักขังภายในกรง จากนั้นจะวางยาสลบโดยสัตวแพทย์ จากคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และจากองค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อตรวจสอบสุขภาพ จากนั้นติดปลอกคอวิทยุติดตาม ในระบบ VHF คลื่นความถี่ 164-166 MHz หลังจากเสื่อปลาพ้นจากยาสลบในขั้นปลอดภัยแล้ว จึงปล่อยกลับธรรมชาติบริเวณที่จับเสื่อปลาได้

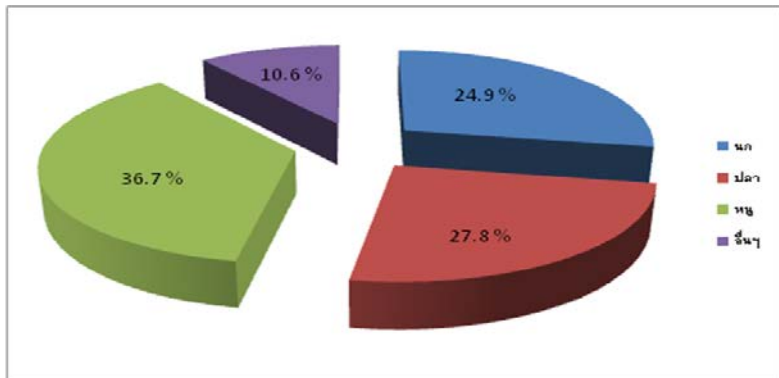
การศึกษาตั้งแต่ ธันวาคม 2554 - ธันวาคม 2556 สามารถจับและติดตามศึกษาพื้นที่หากินของเสื่อปลาได้ 7 ตัว (เพศผู้ 2 ตัว เพศเมีย 5 ตัว) (ภาพที่ 3) ซึ่งใช้ชื่อรหัสเสื่อปลาแต่ละตัว ดังนี้

1. KK1 – เสื่อปลาเพศผู้ น้ำหนัก 12.7 กิโลกรัม	
2. KK2 – เสื่อปลาเพศเมีย น้ำหนัก 9.1 กิโลกรัม	
3. KK3 – เสื่อปลาเพศเมีย น้ำหนัก 7.9 กิโลกรัม	
4. KK4 – เสื่อปลาเพศเมีย น้ำหนัก 8.2 กิโลกรัม	
5. KK5 – เสื่อปลาเพศเมีย น้ำหนัก 5.3 กิโลกรัม	
6. KK6 – เสื่อปลาเพศผู้ น้ำหนัก 9.5 กิโลกรัม	
7. KK7 – เสื่อปลาเพศเมีย น้ำหนัก 9.4 กิโลกรัม	

ภาพที่ 3 แสดงพื้นที่การกระจายของเสื่อปลา

จากภาพที่ 3 แสดงการใช้พื้นที่ของเสื่อปลาโดยรวม KK1-KK7 จะเห็นว่า เสื่อปลาเพศผู้ KK1 จะมีพื้นที่หากินทับซ้อนกับเสื่อปลาเพศเมีย KK2, KK3, KK4, และ KK7 ซึ่งคาดว่าเสื่อปลาเพศผู้น่าจะมีเสื่อปลาเพศเมียในความดูแล 3-4 ตัว หลังจากผสมพันธุ์จะตั้งท้อง 90-95 วัน คลอดลูก 2-3 ตัว (Ulmer, 1968) โตเต็มวัยเมื่ออายุ 8.5 เดือน (Lekagul and McNeely, 1988) และออกหากินเองเมื่ออายุ 11-12 เดือน (Verdantplanet, 2008) ซึ่งเสื่อปลาเพศเมีย KK5 อาจเป็นลูกที่เกิดจาก KK1 และแยกตัวออกมาตามธรรมชาติ เป็นการป้องกันการผสมสายเลือดที่ใกล้ชิดตามธรรมชาติ และมีโอกาสที่จะไปจับคู่กับเสื่อปลาเพศผู้ KK6 เพื่อสร้างกลุ่มใหม่ได้

ภาพที่ 4 แสดงชนิดอาหารของเสื่อปลา

จากการเก็บมูลเสื่อปลาในพื้นที่ศึกษา จำนวน 119 กอง (ภาพที่ 4) นำมาใส่ถุงตาข่าย แช่น้ำ ล้างตะกอนดินออก แล้วแยกวิเคราะห์ผล พบว่า เสื่อปลาในพื้นที่ศึกษากินอาหารจำพวกหญ้า 36.7% จำพวกสัตว์ปีก 27.8% จำพวกปลา 24.9% และอื่นๆ 10.6% (ดู หอย กบ ปู) ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของ Haque and Vijayan ในปี 1993 ในประเทศอินเดีย (Keoladeo National Park, Bharatpur, Rajasthan) ว่าเสื่อปลากินอาหารจำพวกปลาประมาณ 76 ตัวอย่าง นกประมาณ 27 ตัวอย่าง หญ้าประมาณ 21 ตัวอย่าง แมลงประมาณ 13 ตัวอย่าง และหนูประมาณ 9 ตัวอย่าง และอื่นๆ ประมาณ 7 ตัวอย่างแสดง

ให้เห็นว่าการดำรงชีพและการปรับตัวของเสือปลาขึ้นอยู่กับปัจจัยในด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ตลอดจน ชนิด และปริมาณของอาหารในพื้นที่นั้นๆ

ภาพที่ 5 แสดงการถ่ายมูลของเสือปลา

การสำรวจเก็บข้อมูล พบว่าเสือปลามักชอบถ่ายมูลในที่โล่ง ที่ไม่มีวัชพืชปกคลุม หรือบนถนนตามเส้นทางเดิน (ภาพที่ 5) ซึ่งหากถ่ายบริเวณใดแล้ว ก็จะถ่ายเป็นประจำ เพื่อเป็นการทำเครื่องหมายอาณาบริเวณพื้นที่หากิน และเป็นการบอกถึงเพศและการเป็นสัตว์ของตัวเมีย โดยจะไม่กลบฝังเหมือนแมวบ้านที่มักจะใช้เท้าหลังตะกุกดินกลบ เป็นการปล่อยกลิ่นตามชอกนี้วิ่งไปซ้ำอีก

นอกจากนี้เสือปลาที่มีลูกเล็กๆ จะเลือกพื้นที่รกทึบห่างไกลชุมชนและ มีที่โล่งๆตรงกลางที่มีวัชพืชน้อยเป็นที่เลี้ยงลูก หากมีแหล่งน้ำตื้นๆ แม่เสือจะนำซากปลามาวางไว้ใต้น้ำให้ลูกเสือฝึกและคุ้นเคยกับการหาอาหาร โดยแม่เสือจะคอยเฝ้าดูแลอยู่ห่างๆ หากพื้นที่ที่คลอดลูกหรือเลี้ยงลูกถูกรบกวน หรือเห็นว่าไม่ปลอดภัย แม่เสือจะสำรวจพื้นที่ใหม่และย้ายลูกออกจากพื้นที่โดยทันที

ปัจจัยคุกคามเสือปลาในพื้นที่ศึกษาพบว่า ปัจจัยหลักเกิดจากการพัฒนาปรับเปลี่ยนพื้นที่ เช่น จากนาข้าวเป็นนากุ้ง เนื่องจากราคากุ้งที่สูงขึ้น หรือจากกรณีโครงการรับจำนำข้าวของภาครัฐ จึงมีการเผา เผ้วถางเพื่อทำนา ทำให้พื้นที่อยู่อาศัยของเสือลดลง

ภาพที่ 6 แสดงการจำแนกเสือปลาด้วยลายข้างตัว

จากกล้องดักถ่ายภาพ จำนวน 3,260 ครั้ง/10 เครื่อง ติดตั้งโดยรอบพื้นที่ศึกษา ที่ป่าร่องรอย เช่น รอยตีน พื้นที่ถ่ายมูล หรือซากอาหารที่เสือกิน ในพื้นที่ศึกษา 11.82 ตารางกิโลเมตร สามารถจับเสือปลาได้ 7 ตัว และจากภาพที่ได้จากกล้องดักถ่าย จำนวน 15 ตัว สามารถจำแนกเสือปลาจากลายข้างลำตัว บริเวณหัวไหล่ (ภาพที่ 6) คำนวณการพบโดยใช้สูตรการจับ-จับซ้ำ (Capture-Recapture) (Stanley, T.R., and J.D. Richards, 2005) พบว่ามีเสือปลาในพื้นที่ศึกษาประมาณ 28 ตัว คิดเป็น 2.37 ตัวต่อตารางกิโลเมตร

การศึกษาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในพื้นที่ศึกษาโดยการใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) กับครัวเรือนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ศึกษา จำนวน 74 ครัวเรือน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้ปานกลางถึงสูง จากกิจกรรมการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ทำนาข้าว ประมง และรับจ้าง (จับกุ้ง, คัดแยกขนาดกุ้ง, ล้างบ่อกุ้ง) นอกจากนี้ยังมีรายได้เสริมจากสวนมะพร้าวบริเวณบ้านเรือน เปรียบเทียบกับการเก็บหาของป่า ตัดไม้ หรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าค่อนข้างน้อย จะเห็นได้ว่ารายได้ของครัวเรือนมีผลต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้เมื่อมีเวลาว่างก็จะรวมกลุ่มทำกิจกรรมอื่น เช่น ตีไก่ชน 2 ครั้ง/สัปดาห์ และแข่งวัวลาน 1 ครั้ง/เดือน ซึ่งเจ้าของบ่อกุ้ง และบ่อปลา มักจะชอบเลี้ยงไก่ชนไว้ริมบ่อ อันเป็นมูลเหตุความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับเสือปลาที่เข้ามารบกวนสัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งฤดูแล้ง

ภาพที่ 7 แสดงการวิเคราะห์เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)

จากการวิเคราะห์เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของชุมชนที่มีส่วนได้เสีย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ประชาชน และ กลุ่มองค์กรภาครัฐ (ภาพที่ 7) พบว่า

จุดแข็ง – ชุมชนมีรายได้สูง มีทรัพยากรสัตว์ป่าที่โดดเด่นคือเสือปลา และเสี้ยนผา มีแหล่ง ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

จุดอ่อน – ความร่วมมือในชุมชนน้อย ความรู้ ความเข้าใจใน ประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่น้อย

โอกาส – ภาครัฐให้การสนับสนุนการอนุรักษ์และท่องเที่ยว (นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด) การเปิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ การจัดหา กองทุนอนุรักษ์สัตว์ป่า

อุปสรรค – การยึดถือกรอบครองที่ดินทับซ้อนระหว่างประชาชนกับพื้นที่รัฐ การรบกวนสัตว์เลี้ยงของเสือปลา

แนวทางการอนุรักษ์

จากข้อมูลการศึกษานิเวศวิทยาเสือปลา ผลกระทบระหว่างชุมชนกับเสือปลา ตลอดจนทัศนคติ เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการแก้ปัญหาให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับเสือปลาได้อย่างยั่งยืน และอำนวยความสะดวกซึ่งกันและกัน ได้มีแนวทางการอนุรักษ์ ดังนี้

1. การจัดทำโครงการศึกษา วิจัย สำรวจ พื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะสมต่อการดำรงชีพของเสือปลา ตลอดจน จัดหา ปรับปรุง พัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งรองรับเสือปลาในอนาคต
2. การให้องค์ความรู้ แก่ประชาชน เยาวชน ในประโยชน์ของเสือปลาที่มีต่อชุมชน เช่น เสือปลาคควบคุมจำนวนประชากรของหนูที่มากทำลายข้าวในนา และควบคุมจำนวนประชากรของนกที่มากินกิ้งหรือลูกปลาของชุมชน การไม่ยิง คือ การอนุรักษ์เสือปลาที่ดีที่สุด หรือเสือปลากลับคน ไม่เป็นอันตรายต่อบุตรหลาน
3. การรณรงค์และประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ เพื่อเพิ่มความร่วมมือในการอนุรักษ์เสือปลา เช่น จัดตั้งและให้รางวัลหมู่บ้านอนุรักษ์เสือปลา ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้แก่ชุมชน
4. การจัดหลักสูตรการเรียน การสอนเกี่ยวกับนิเวศวิทยา การอนุรักษ์เสือปลาในชั้นเรียนระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ตลอดจนสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ เช่น นักสืบเสือปลา
5. การจัดหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ประโยชน์ที่ดิน การส่งเสริมอาชีพ ตลอดจนการดูแลสัตว์เลี้ยงของประชาชน เพื่อมิให้เกิดข้อขัดแย้งกับเสือปลา

6. การจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการอนุรักษ์ ชดเชยความเสียหาย หรือ อุปสรรคในการป้องกันสัตว์เลี้ยง เช่น ตาข่ายโลหะเสริมกรงไก่ โดยให้ดำเนินการ ในรูปคณะกรรมการในหมู่บ้าน

7. สำรวจ รังวัด กำหนดขอบเขตพื้นที่รัฐและประชาชนให้ชัดเจน หรือ กำหนดให้เข้าพื้นที่เฉพาะแห่ง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง. (2523). “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม”. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษร.

ประยูร ศรีประสาธน์. (2542). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ในการ ดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียน ประถมศึกษา จ. ปทุมธานี”. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภาษาอังกฤษ

Alderton, D. (1998). *Wild Cats of the World*. Blandford, United Kindom, Fact on file.

Anonymous (1995). "Fishing cat in peril in Java." *Cat News*_(22): 18.

Bhattacharyya, T. (1988). Report on the Survey on the Status and Distribution of Fishing Cat (*Felis viverrina*) in

Howrah District of West Bengal. Calcutta, Indian, Indian Society for Wildlife Research.

Bhattacharyya, T. (1989). **Report on the Survey on the Status and Distribution of Fishing Cat (*Felis viverrina*) in Howrah District of West Bengal.** Calcutta, Indian, Indian Society for Wildlife Research.

Bhattacharyya, T. (1992). **"A brief note on some observations on the breeding biology of fishing cat (*Felis viverrina*)."** Tigerpaper XIX(2): 18-20.

Bree van, P. J. H. and M. K. Khan (1992). **"On a fishing cat, *Felis (Prionailurus) viverrina* Bennett, 1833 from continental Malaysia."** Zeitschrift für Säugetierkunde (57): 179-180.

Grassman, L. I., M. E. Tewes, N. J. Silvy, and K. Kreetiyutanont, (2005). **"Ecology of three sympatric felids in a mixed evergreen forest in North-Central Thailand."** Journal of Mammalogy. 86 (1):29-38.

Guggisberg, C. A. W. (1975). **Wild cats of the World.** London, David and Carles, London.

Haque, N. and V. S. Vijayan (1993). **"Food Habits of the Fishing Cat(*Felis viverrina*) in Keoladeo National Park, Bharatpur, Rajasthan."** Bombay Natural History Society 90: 498-500.

IUCN. (2004). **"2004 IUCN Red List of Threatened Species."**

Retrieved 30 June 2005, from [http://www.iucnredlist.org.
\(index.html June, 2010\).](http://www.iucnredlist.org/index.html)

IUCN Council (1995). **IUCN/SSC Guidelines for Re-introduction.**

Gland Switzerland. Retrieved 5 June 2005. from
[http://iucn.org/themes/ssc/pubs/policy/reinte.htm.](http://iucn.org/themes/ssc/pubs/policy/reinte.htm)
(index.html June, 2010).

Kanchanasaka, B. (2001). **"Diversity and distribution of carnivores
in Klong Saeng Wildlife Sanctuary."** Wildlife Research
Division Annual Report.

Kleiman D.G. (1989). **"Reintroduction of Captive Mammals for
Conservation."** Bioscience. 39:152-161.

Lekagul, B. and J. A. McNeely (1988). **Mammals of Thailand,
2nd ed.** Bangkok, Association for the Conservation of
Wildlife.

Prater, S. H. (1971). **The book of Indian mammals.** India, Bombay
Natural History Society, Bombay.

Stanley, T.R., and J.D. Richards (2005). **Software review : A
program for testing capture – recapture data for
closure.** Wildlife Society Bulletin. 33(2): 782-785.

Suzan Garardo and Ceballos Garardo. (2005). **"The role of feral
mammals on wildlife infectious disease prevalence in**

two nature reserves within Mexico city limits." Zoo and Wildlife Medicine 36: 479-484.

Ulmer, F. A. (1968). **Breeding Fishing Cats(Felis viverrina) at Philadelphia Zoo.** USA, International Zoo Yearbook.

Verdantplanet. (2008). "**เสือและแมว นักล่าผู้สง่างาม.**" from http://www.verdantplanet.org/catsoftheworld/cat_fishingcat.php. (Index.html March, 2011).

Whitemedia. (2009). "**เสือปลา-แมวป่าไทยหายไป ภารกิจอนุรักษ์พันธุชี
แดง.**" 2009, from <http://www.whitemedia.org/wma/content/view/4189/26/>. (Index.html August, 2010).

Wikibook (2006). "**Applied Ecology/Breeding and Reintroduction of rear Species**". Wikimrdia Foundation.n.p.